

HEPHAJ

N É M E T H I S T V Á N

Szereted a jó kiskocsmákat, amelyek még a harmincas évekből maradtak ránk, vagy még a korábbi időkben, amelyek olajos deszkapadlójukkal, zömök, bádofedelű söntésükkel, megbarnult olajnyomataikkal, kerek, bádofhangú faliórájukkal, öreg, nehéz asztalaikkal elmúlt korok hangulatát őrzik, a sosem volt kiskocsmák hangulatát, amelyekbe gyerekkorodban szombatestédként ha félve benyitottál — lerészegedett apádat kellett hazaráncigálni —, ráddőltek vad, elkeseredett, duhaj gőzükkel, elképesztő, világot fenyegető morajukkal, félelmetes embersűrejükkel, de amelyek reggelre kelve, nyitáskor mindig kiszellőztetve, kiglancolva, nyáron nyitott ajtóval, télen bedurrantva várták a friss vendégeket. Ezeket a kiskocsmákat rendszerint utcasarkon nyitották, az épület lenyesett sarka volt a bejárat, s néhány lépcsőfok vezetett föl az ivóba. A söntésből a kocsmáros az utcakereszteződést és két utcát tarthatott szemmel. Lámpagyújtáskor az ajtón és az ablakon behúzták a sárga függönyöket. Ma már csak régi festményeken látni ezeknek a sosemvolt kiskocsmáknak aranyfényű ablakait.

Délelőttönként szeretsz — szeretnél! — beülni ezekbe a sarki szentélyekbe, télidőben, amikor a kocsmáros a kályha mellé húzódva egymagában melegszik, újságot tartva a kezében, mintha olvasna, de a szeme minduntalan leragad. Az ivóban nyoma sincs már az éjszakai duhajkodásnak, savanykás búznak, az utcáról behordott hólének, sárnak, fényes és melegbarnán csillog minden, mint a múzeumokban, a macska a kályha előtt kinyújtózva szundikál. Tudod, ha a kocsmárossal szóba erednél, dőlne belőle a panasz. Becsmérelné a korhelyeket, akikből él. A részekek minden este fölfordítják a kocsmát, törnek, kiabálnak, kötözködnek, veszekednek, ez a legutolsó mesterség, a kocsmárosé. De nem elég a

részegekkel mindennap hadakozni, fenyegetőzik a felügyelő is, hogy becukja az üzletet, ha nem cserélik ki a padlót, ha nem kövezik ki, a söntés se tetszik neki, szerinte az sem előírásos. Pedig ez a söntés jó volt a nagypapa nemzedékének, meg az apjájának is, mert mindketten kocsmárosok voltak, ugyanitt, és ha egy csöpp fogalma volna a felügyelőnek, azt mondaná, a viláért se változtassanak itt semmin, mert az egész környéken nincs már ilyen kocsmá, mindenki caffè-bárat nyit, mindenki modernizál, épp ezért ezt a kocsmát meg kéne őrizni így, ahogy van, ahogy hetven év óta áll, de a felügyelő az előírásokon túl nem lát, és nagy a mája, hogy itt már hetven évvel ezelőtt is kocsmá volt és hogy sok ember épp ezt szereti benne, épp ezért keresi föl, no de mit lehet várni egy olyantól, akit úgy szalasztottak ide, és aki nem is akar itt maradni, csak addig, amíg össze nem szedi magát.

Mert ide lyukadna ki a kocsmáros, aki csak mímeli az olvasást, miközben nagyokat ásítózik a kályha mellett. A vendég előtt szapulja a rendszert, az idetelepített felügyelőket meg mindent, hátha cserében a vendég is mond valami főbenjárót, s lesz neki mit lekopognia.

Meglehet azonban, hogy ez a kocsmáros kivételesen nem rendőrségi besúgó, hanem egy jámbor lélek, aki csupán azért vállalja a küzdelmet a részegekkel és a megátalkodott felügyelővel, hogy minél tovább fönntarthassa és üzemeltethesse ezt a valóban jó hírű kiskocsmát, amelyet őseitől örökölt. És a vendégnek általában eszébe se jut a rendőrség, amikor beül egy kiskocsmába, azért ül be, mert elfáradt, megszomjazott vagy mert jól érzi magát itt az öreg bútorok között, egy ilyen bóbiskolva olvasgató gömbölyű kocsmáros társaságában, ahol az asztalok mindig frissen vasalt kockás terítővel vannak letakarva, ahonnan falusias utcára lát ki az ember a régimódi ablakon át, és ahol a bádoghangú öreg falóra ketyegése arra emlékeztet, hogy eljön majd a délután is, az este, amikor a nagyhangú vendégek lármája elnyeli a kályha marasztaló barátságos duruzsolását, amikor itt nyoma se lesz már ennek a forraltbör-illatú délelőttnek.

Szereted ezeket a barátságos kiskocsmákat, tudom, elmennél értük a világ végére is, a világ végén természetesen szűkebb pátriánk legtávolabbi pontját értem, mert ezeknek a kiskocsmáknak a hangulatához az is hozzátartozik, hogy az általunk szeretett folyókra „rúgjanak ki”, hogy az általunk szeretett környezet vegye körül, magyarán, hogy itthon legyenek. Hát az a kocsmá,

ahova a minap betértem s amit itt lefestek neked, nem tartozik ezek közé a kocsmák közé, pedig hazai környezetben áll, az általad is annyira kedvelt Tisza-parton, valahol Becse és Zenta között.

Egy szépirodalmi igényű írásműben talán bántó és fölösleges ez az aggályoskodó topográfiai meghatározás, hiszen nem egy olyan kocsmát próbálok lefesteni, amilyen csakis a megnevezett határok között található, hanem egy kocsmát, amely különös vendégeivel a világ bármely pontján megtalálható. De az „én” kocsmám csakugyan létezik valahol Becse és Zenta közt. Éppen ezért úgy próbálok leírni, hogy a világ bármely pontján föllálítható legyen, mint ama pesti bódé, amelyet, ha az írója jól megírja, megáll a világ bármely nagyvárosában.

Ez a kocsmá, ahová a minap helybéli ismerősömmel betévedtünk, s amit ecsetelni szeretnék itt előtted, az első pillanattól úgy hatott rám, mint egy váratlan, jéghideg érintés. Ismerősöm ahogy kinyitotta az ajtaját s maga előtt betuszkolt, rögtön, még a küszöbön végigfutott rajtam a hideg, megborzongtam. Kint csúnya idő volt, nyálkás őszi nap, nyirkos hideg. Alig vártam már, hogy duruzsoló kályha közelébe kerüljek. Egy kocsmá meleg embergőzébe. Ez a kocsmá viszont teljesen üres volt és hideg. Jártál már csikorgó hidegben mészárszékben, ismered a hideg változatait; ennek a kocsmáhidegnek itt, akárcsak a mészárszéknek, funkcionális, szinte feladatszerű szerepe volt.

Ezt persze csak jóval később állapítottam meg magamban. Abban a pillanatban, amikor beléptünk, ösztönösen ismerősöm felé fordultam, szinte elálltam az útját, jelezvén meglepetésemet: ide hoztál engem? Ide?

— Jó hely ez, meglátod! — válaszolt ismerősöm néma tiltakozásomra, s elégedetten kezét dörzsölve előresietett az üres asztalok között, hogy idejében odaérjen és elfoglalja a neki megfelelő, pedig senki se tolakodott asztalokért, rajtunk, kettőnkön kívül senki se volt a kocsmában, még a pincér se volt látható, sőt még azután se jelentkezett egy jó ideig, hogy helyet foglaltunk.

Télikabátban, behúzott nyakkal, elnémultan és sértődötten ültem a helyemen, szemben a lépcsőfeljárattal, amelynek nyitott ajtaján át egy, a kocsmá helyiségéhez hasonló mészárszék-hideget árasztó, rendetlen konyhába lehetett látni: egy hosszú asztalra, tele megtépett káposztafejekkel, két villanytűzhelyre, megrakva

mindenféle edényekkel; a villanytűzhelyek előtt a fal, mennyezetig, zsírpecsétés.

Ismerősöm fogásra akasztotta irhabundáját, kigombolt inggel, szőrös mellel, lelkendezve közölte:

— Kissé korán érkezünk. Esténként mindig tömve van. Józsi! — kiáltott, és összeütötte a tenyerét!

A kocsmáros csak nem akart előbújni.

— Biztosan alszik. Bemegyek, és fölébresztem.

Fölment a lépcsőnkön, eltűnt a konyhában. Teljesen magamra maradtam. Most vettem csak észre, hogy szemben ülök a vécével. A vécé ajtaja mellett a falba építve egy szutykos kézmosó törölközővel, ránézni is irtózat. A kézmosó felett, szintén a falra szerelve színes bádogtölcsér, egy szál poros papírrozsával. A magas és meglehetősen tágas helyiségnek ez a szál rózsza az egyetlen dísze. Hacsak még a szakadozott, avasra sárgult csipkefüggönyt nem vesszük ennek. A függöny egy mezítelen fémsínről lóg alá, s egy hatalmas, alumínium keretes ablakot fed be, vagy inkább kirakatot; valaha bizonyára kirakat lehetett ez a barátságatlan ablak, talán rőföskereskedés kirakata. Most veszem csak észre, hogy az ajtó is, amelyen bejöttünk, alumínium keretes.

Kinek van kedve beülni egy ilyen vigasztalan, sivár műköpadlós vágóhíd hodályba, ki az a fantáziátlan, életunt ember, aki itt nyitott kocsmát, ki az, aki telehordta ezt a kozfészket csőlábú székekkel és asztalokkal, micsoda kifícamodott ízlésű lehet az ismerősöm, aki ide vezetett, aki azt merészelt mondani erre a földfeletti kriptára, hogy jó hely?

És a szaga! Itt van állandóan az orromban a szaga, érzem attól a pillanattól kezdve, hogy beléptünk, ismerős, másutt is találkoztam már vele, de megnevezni szinte lehetetlen. Nem valami erős, átható szag ez, inkább alattomos. Beleette magát a falakba, a csőlábú asztalokba, ilyen szaga lesz annak a pohárnak is, amiben Józsi, ha megjelenik végre, a konyakot hozza; és ilyen szaga lesz magának Józsinak is, a pincérnek: lesikálhatatlan, megavasodott kosz-szaga. Hiába van a műköpadló frissen feltörölve, az is ezt a szagot leheli magából visszafogott, alattomos hullámokban.

Ismerősöm még mindig nem tért vissza. Feszengni kezdtem. Azok ott bent ketten nem szőnek tán valamit ellenem? Legjobb lenne elmenekülni innen, amíg nem késő. Ha nem sietek, bezáródnak körülöttem az ajtók, s én itt maradok jégbe fagyva. Dermesztő hideg volt a hodályban.

— Tévedés! — szólalt meg az olajkályha a söntés mellett, s intett is lángnyelvével, hogy húzódjak közelebb hozzá. Hogy nem vettem eddig észre, pedig ő engem régóta figyelhetett bandzsi küklopsz szemével. Odafaroltam a kályha elé.

Ebben a pillanatban nyílt az ajtó, s egy hatvan körüli, nagydarab férfi lépett az ivóba. Ahogy bejött, még az ajtóban levetette nehéz télikabátját, ismerősöm irhabundája mellé akasztotta, s helyet foglalt a kirakatnyi ablak előtt, szemben a konyhafeljáróval. Két karját kinyújtva az asztalra helyezte, így ült egy darabig, maga elé bámulva, fáradtan, leverten.

Hagyta magát bámulni, vagy észre se vette, hogy nem tudom a szememet levenni róla, ha észre is vette, nem törődött vele, annyira elmerült bánatába. Vajon mi érthette? Elvesztette a fiát, a lányát, a feleségét vagy mindhármukat egyszerre? Meghalt egyetlen, szeretett unokája? Vagy ő maga búcsúzik az élettől, s mielőtt végezne magával, betért ide az utolsó pohár borra? Ilyen lehet egy öngyilkosjelölt? Nem, itt sokkal komolyabb dologról van szó! Nincs ezen a korosodó férfiarcon semmi elszántság, semmi eltökéltség, a kemény elhatározásnak nyoma sem; csak bánat vagy mély sértődöttség, amelyből kigyógyulni nem lehet már csak azért sem, mert egyelőre nem is akar belőle kigyógyulni. Mert bűnhődni akar, vezekelni. Persze nem előre megfontolt szándékkal, de valahol a tudata mélyén sejti, hogy csakis így „tisztulhat” meg.

Mintha mégiscsak „látná”, hogy figyelem, rám emeli fáradt pillantását:

— Józsi?

— Alighanem alszik.

— Hogyhogy alszik? És az én ebédem?!

— Viszem már! — hallatszik a konyhából egy öblös hang, s nemsokára csakugyan megjelenik a kocsmáros egy cseréptállal a kezében. — Maga, Sándor úr, mindig el van veszve éhen. Italt?

— Tudod, hogy nem iszok.

— Vízet se?

— Nem bánom, hozz egy fröccsöt.

— Decit, fél decit?

— Menj a francba. Neked mindig rendben van a szénád.

— Sándor úré nincs?

— Nincs.

— No! Látom, elég pepita színű az ábrázata. Valami leesett a pócról?

- Le. És össze is tört.
- Az bizony már öreg hiba... Maradt két szárma. Jó lesz?
- Hozzad.
- És kegyed? — fordult hozzám a kocsmáros.
- Egy jó pálinkát, ha van.
- Majd úgy nézzük, hogy legyen, kérem — szellemeskedett. — Körte, barack, meggy? Van bodzám is. Vagy dudi brendit? Garantáltan házi.
- Az jó lesz. Az eper.

Hozta is rögtön valahonnan a konyhából, s kihozta az öregnek is a maradék töltött káposztát, a söntésben pedig kisfröccsöt töltött neki.

— Puci azonnal jön — mondta, és sietve újra eltűnt.

Puci az ismerősöm, aki idevezetett s itt magamra hagyott. Tanulmányozhatom továbbra is Sándor urat, aki épp most fogott hozzá a töltött káposztához, ezt is, akárcsak a levest, úgy eszi, hogy nem magával az evéssel van elfoglalva, hanem bánatával, vezeklésével, vagy azzal a polcra leesett valamivel, ami összetört. Gondolom, ez a polc csak afféle jel vagy szimbólum, s a párbeszéd, amelynek fültanúja voltam, két ismerős évődése volt csupán. A kocsmáros és a Sándor úr között bizonyára mindig elhangzik hasonló párbeszéd, üres, semmitmondó szavak, vagy amelyeknek csak kettőjük számára van értelme. De Sándor úrnak valóban „pepita színű” az ábrázata, még akkor is, ha a pepitán inkább minta, mint szín értendő. A hideg, amit még az utcáról hozott be az arcán, avagy egy másfajta hideg, amit talán hazulról hozott magában, tarjagosra szítta az arcát, pepitaszerű világos és sötét foltok ütköztek ki még a homlokán is — hacsak nem a szemem zsidogása okozza ezt; mostanában egyre gyakrabban tapasztalom ezt magamon, úgy látszik, gyöngül a látásom.

Magamnak sem merem bevallani, hogy ez így van. Vagy a látásom gyöngül csakugyan, vagy egyszerűen másként látom a dolgokat, a tárgyakat, mint azelőtt. Egyre szebbeknek látom az eltűnt idők sosemvolt kiskocsmáit, egyre sivárabbaknak, kietlenebbeknek a maiakat. Talán egy árnyalattal ez a kocsmá is melegebb, barátságosabb, mint ahogy itt lefestettem. A szeleburdi kocsmáros határozottan rokonszenves nekem, s innen, a meleget árasztó olajkályha mellől, valódi eperpálinkával a kezemben az a hatalmas, kirakatszerű, alumíniumkeretes ablak sem olyan taszítóan rideg már, amilyennek jóelőbb tűnt, és a kályha melege elnyeli a kocs-

mának azt az idegenség-szagát is, ha egyáltalán létezik a megszámlálhatatlan szagok közt ilyen szag.

És Sándor úr pepita színű, bánatos arca is valamelyest fölenyed, talán a fröccstől, amelyre a kocsmáros szedte rá. És jó, hogy rászedte. A nevenincs bánatokat fel kell oldani, és a vezeklés sem ér sokat, ha azáltal akarunk megtisztulni.

Jöhetne már Józsi, megtölthetné újra a poharamat, rég nem ittam már ilyen jó eperpálinkát. Vagy ahogy ő mondja: dudi brendit. Mi is így hívtuk, gyerekkoromban. És górélikőrnek a kukoricapálinkát.

— Maga vidéki? — fordul felém Sándor úr, befejezvé az evést.

— Vidéki vagyok.

— Mindjárt gondoltam.

— Miről?

— Sosem láttam még itt. Pedig jó kis hely ez. Jó a konyha, van itt minden. Minden este zene. Lányok is. De engem azok már nem nagyon érdekelnek. Volt belőlük elég. Tudniillik utazó voltam. Elmúlt. Az ember észre se veszi és már kész is minden. Hoppon marad. Egyedül a múltjával... Mondja meg a Józsinak, hogy elmentem.

Megmondhatom, de fölösleges, mert Józsi úgyis látni fogja, ha bedugja ide a fejét. Helyette Puci jelent meg, az ismerősöm.

— Na, végre!

— Ne haragudj, ezt az alkalmat kár lett volna elszalasztanom. A túlvilágon az orromra húzták volna... Ugye, hogy jó kis hely?

— Míg te kint voltál, jött egy idősebb ember, megebédelt, megivott egy fröccsöt, és elment. Sándor úrnak szólította a kocsmáros. Ismered?

— Á, Sándor urat mindenki ismeri. Nagy szélhámós az öreg. Megígér fűt-fát a nőknek, házasságot, mindent, és aztán faképnél hagyja őket. Hogy is mondják, na!

— Szomorúbb embert még nem láttam.

— Persze, nagy hóhányó, ezért dőlnek be neki az özvegyaszonyok, mert olyan nagy szomorú lóporfája van. Háromszor ült házasságszédelgés miatt. Na az, házasságszédelgő.

— Azt mondta, utazó volt.

— Mindent kipróbált, mindenütt megfordult, még tán a pokolban is. Most már lecsendesedett. Egyedül él. Nincs senkije és semmije. Még egy macskája se.

Jött Józsi, rendelés nélkül hozta a pálinkákat. Hozott magának is, leült közénk, s amikor kiürültek a poharak újra megtöltötte őket. Aztán fölragasztott hozott, magyarországi bort.

— Versengünk a feleséggel, ki keres többet — mondta Józsi nekikeseredve, sok üveg bor után. — Ő kint, Németben-e vagy én itthon, ebben a hephajban. Ő ott kefél félre, én meg idehaza. Olyan mindegy már, ugye Pucikám?

Alkonyodott, a konyha lépcsőjén megjelent két lány, unottan, meztelen, ludbőrös karral, kifestve. Lassan szálingózni kezdtek a vendégek.